

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ ЗА МЕТОДИКОЮ Р. КЕТТЕЛА В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Побережна Маргарита

Зростання емоційної нестабільності та агресивності серед молоді підвищує актуальність вивчення конфліктної поведінки підлітків, особливо в період формування особистості, що супроводжується внутрішніми суперечностями та протестною реактивністю. Методика Р. Кеттела є цінним інструментом для виявлення як провідних особистісних рис, так і прихованих передумов конфліктності – зокрема тривожності, імпульсивності, недовіри. Це відкриває можливість своєчасного виявлення ризикованих проявів поведінки та розробки цілеспрямованих психокорекційних програм [1–5].

Метою дослідження є обґрунтування результати діагностики за методикою Р. Кеттела в контексті вивчення конфліктної поведінки підлітків.

Одним із ключових завдань даного емпіричного дослідження було визначити, які саме риси особистості сприяють формуванню конфліктної поведінки у підлітковому віці. З цією метою було використано 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела – методику, що є однією з найвідоміших і найнадійніших у дослідженні структури особистості. Цей інструмент дозволяє оцінити індивіда за 16 основними особистісними факторами та двома глобальними факторами – тривожністю та самоконтролем.

Методика Р. Кеттела стала основним діагностичним засобом в емпіричному дослідженні індивідуально-психологічних особливостей конфліктної поведінки підлітків. Опитувальник дозволив виявити комплексні особистісні характеристики учасників (учні 10–11 класів), а також простежити прямий зв'язок між їхніми особистісними якостями та типом поведінки в конфліктних ситуаціях.

Аналіз відповідей 80 респондентів засвідчив, що конфліктна поведінка тісно пов'язана з певними індивідуальними рисами. Зокрема, найвищі показники спостерігалися за такими факторами:

Фактор С (емоційна стабільність / нестабільність): у більшості підлітків (понад 60%) спостерігався знижений рівень емоційної стабільності. Це проявляється у схильності до частих емоційних коливань, нестриманості, дратівливості – факторів, що створюють сприятливий ґрунт для конфліктів.

Фактор L (довірливість / підозрілість): 69% респондентів виявили схильність до недовіри до оточення, інтерпретації поведінки інших як ворожої або загрозової. Така установка перешкоджає конструктивному спілкуванню та є основою для формування захисної (іноді агресивної) поведінки.

Фактор Q4 (напруженість): високий рівень цього фактора (70% учасників) свідчить про схильність до тривоги, внутрішньої напруги, втоми, що знижує здатність адекватно реагувати на ситуації, які викликають стрес або напруження.

Фактор Q3 (самоконтроль): у 73% підлітків виявлено недостатньо сформований самоконтроль, що проявляється в імпульсивності, нестачі послідовності в діях, складнощах у регуляції власної поведінки.

В контексті конфліктної поведінки ці показники є значимими: поєднання високої тривожності, недовіри до оточення та низького самоконтролю створює модель поведінки, яка є реактивною, емоційно забарвленою, а часто – деструктивною. Отримані результати дозволяють умовно поділити респондентів на три основні групи: *конфліктні* (імпульсивні, агресивні, тривожні, з низьким самоконтролем), *адаптивні* (емоційно врівноважені, відкриті до діалогу, орієнтовані на конструктив) та *унікаючі* (залежні від думки інших, пасивні, з відсутністю активної позиції). Особистісні риси та рівень емоційної зрілості є визначальними у виборі стратегії поведінки в конфлікті. Вирішальне значення мають самоконтроль, соціальна зрілість, емпатія та стійкість до фрустрації.

Практичне значення дослідження полягає у можливості цілеспрямованого впливу на формування соціально адаптивної поведінки підлітків шляхом використання результатів опитування за методикою Р. Кеттела. Завдяки багатофакторному аналізу особистісних характеристик можливо не лише

ідентифікувати підлітків із різним рівнем конфліктності, а й розробити диференційовані психокорекційні програми. Зокрема, підлітки з вираженою конфліктністю потребують тренінгів із розвитку емоційної регуляції, конструктивної комунікації та зниження рівня агресії. Для тих, хто демонструє унікальну стратегію реагування, актуальними є програми з формування впевненості, навичок асертивності та самовираження.

Зокрема, дослідження дозволяє підвищити ефективність профілактики конфліктної поведінки в освітньому середовищі, розвивати толерантність, емпатію, стресостійкість. У поєднанні з іншими методиками (тест Томаса, опитувальник Лірі), 16-факторна модель Кеттела забезпечує комплексний підхід до вивчення особистості, що підвищує якість психолого-педагогічного супроводу.

Таким чином, результати, отримані за методикою Р. Кеттела, доводять, що конфліктна поведінка підлітків тісно пов'язана з особистісними рисами, які формуються ще в ранньому дитинстві, але особливо яскраво проявляються у перехідному віці. Дослідження показало, що високий рівень тривожності, напруженості, підозрілості та низький самоконтроль – є маркерами підвищеної конфліктності. Навпаки, риси доброзичливості, емоційної врівноваженості та внутрішньої стабільності сприяють конструктивній поведінці.

Застосування даної методики у шкільній практиці може мати великий профілактичний ефект, а її інтеграція в систему психологічної підтримки учнів сприятиме формуванню емоційно здорової, соціально адаптованої молоді.

Список використаних джерел

1. Барчій М. В. Психологічні особливості конфліктної поведінки підлітків. *Психологія і суспільство*. 2019. №2. С. 78–84.
2. Візнюк І. М., Долинний С. С. Внутрішня конфліктність при психосоматичних розладах у педагогів. In The 6 th International scientific and practical conference “Modern science: innovations and prospects”(March 6-8, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. P. 141-147.
3. Кеттел Р. Б. Основи психометрії: особистісний опитувальник 16 РР. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 224 с.
4. Сучкова Л. В. Конфліктологія: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 284 с.
5. Токарева Н. І. Психологія розвитку і вікові кризи підлітків. Київ: Лібра, 2020. 112 с.